

UDIO SRBSKE CRKVE U ČEŠKOM REFORMNOM POKRETU

Drugom dielu naše radnje o udjelu srbske crkve u češkom reformnom pokretu mogli bismo izpravnije dati naslov: *Srbska crkva i pravoslavlje na području bivše Čehoslovačke republike*. U njem naime pretežno prikazujemo uplitanje srbske crkve u komešanja, koja su nastala medju češkim pravoslavicima i savezno s tim u Čehoslovačkoj crkvi.

Pravoslavlje je uvedeno u Češku g. 1870., kad je „Slavensko dobrotvorno udruženje“ u Petrogradu⁴⁵ na molbu nekih odličnih Čeha osnovalo u Pragu hram za grčko-slavensko bogoslužje i u tu svrhu od gradske občine u Pragu iznajmilo starodrevnu crkvu sv. Nikole u Starom Mestu za 300 dukata godišnje.

Početkom 20. st. počeo se broj pravoslavnih Čeha množiti. Zato bude g. 1903. u Pragu osnovana »Pravoslávna Beseda«, da bude neki nadomjestak za crkvenu občinu, koju vlada nije htjela dozvoliti. U siečnju 1905. brojila je »Pravoslávna Beseda« svega 75 članova.

Nekako u isto vrijeme počeo se i pristaše Češke starokatoličke občine u Pragu zanimati za pravoslavlje i pomišljati na sjedinjenje s ruskim pravoslavljem. Preko ruskog protijereja *Nikolaja Ryžkova* upraveli su oni u tom smislu molbu na Sveti sinod sa svojim prijedlozima. Ne čekajući službenog rješenja Sv. sinoda prešlo je nakon glavne skupštine Češke starokatoličke občine u prosincu 1904. do svibnja 1905. oko 105 starokatolika formalno na pravoslavlje. U početku su oni osnovali svoju vlastitu vjersku občinu, koju su dali ime: »Čehoslovačka pravoslavna občina« (Československá obec Pravoslávna = ČOP). Na čelu občine stajao je »Zbor pouzdanika«. Nakon nekih trzavica razpušten bi »Zbor pouzdanika«, a bivši starokatolici stupili su u »Pravoslávnu Besedu«, koja je od 4. travnja 1906. jedina organizacija pravoslavnih Čeha. Svih članova bilo je oko 80. Tako je to potrajalo do svjetskoga rata, t. j. do g. 1914.

Pravoslavni Česi, organizirani u »Pravoslávnoj Besedi« brinuli su se o glavnom oko širenja pravoslavlja priređivanjem društvenih sastanaka, predavanja, koncerata, husovskih proslava, izdavanjem pravoslavnih knjiga i kalendara. U pogledu jurisdikcije spadali su po mnijenju episkopa Gorazda pod

⁴⁵ Kad se Rusija sredinom 19. stoljeća u krimskom ratu osjećala osamljenom, pregnula je iz političkih razloga, da stee ljubav ostalih slavenskih naroda. U tu je svrhu ruska vlada preko stranke Slavjanofila, kojima je bio na čelu glasoviti A. S. Homjakov, god. 1857. osnovala »Slavjanskoe blagotvoritelnoe obščestvo«. Svrha ovomu društvu bijaše materialno i moralno podpirati Slavene, osobito one na Balkanu. Među osnivačima društva bijahu: sam Homjakov, Samarin, Uvarov, Pogodin, Katkov, Majkov, Solovjev i Bahmetev. Sr. Frant Cinek: »Orthodox dissidentes in Bohemia et Moravia« u »Acta Academiae Velehradensis«. Olomouc 1940. Fasc. I. et II. str. 39. ss. i str. 81. ss.

bečku parohiju sv. Save. Srbski paroh u Beču vršio je navodno matičnu jurisdikciju nad pravoslavnim Česima već od g. 1894. ili sam ili preko pražkih ruskih svećenika kao delegata. Prema maticama bio je prirast kroz to vrijeme ovakav: G. 1907.—1, 1908.—11, 1909.—6, 1910.—9, 1911.—18, 1912.—5, 1913.—5, 1914.—7; dakle u osam godina prirast od 62 osobe. 17. kolovoza 1909. stekla je »Pravoslávna Beseda« potvrdu c. kr. Namjesništva u Pragu.

27. OSNUTAK »ČEŠKE VJERSKE PRAVOSLAVNE OBĆINE« (ČNOP)

Kad se svršio svjetski rat i kad je proglašena čehoslovačka republika, pregnuše pravoslavni Česi, organizirani u »Pravoslávnoj Besedi« provesti u život svoju zavjetnu misao, da naime osnuju nezavisnu autokefalnu pravoslavnu crkvu. Budući da pravila »Pravoslávne Besede« nisu bila povoljna za stvaranje takove autokefalne crkve, bude g. 1919. osnovana »Češka vjerska pravoslávna obćina« (Česká Náboženská Obec Pravoslávna = ČNOP), koja je prema § 4. svojih statuta imala postavljati temelje za autokefalnu pravoslavnu crkvu. Državna politička vlast u Pragu potvrdila je pravila ove obćine 17. veljače 1920.

Jedna od prvih briga nove češke pravoslavne obćine bila je, da nade crkvu za pravoslavno bogoslužje. Crkva sv. Nikole bila je odmah u početku svjetskog rata zapečaćena i određena za rimo-katoličku crkvu vojne posade u Pragu. Pravoslavni je namještaj bio odstranjen iz crkve, a freske prelićene novim slikama. Iza svjetskog rata zamolila je čehoslovačka pravoslavna obćina vojnog ministra V. Klofáča, da se crkva sv. Nikole ponovno preda pravoslavnima. Istodobno tražila je crkvu sv. Nikole i novo-osnovana čehoslovačka narodna crkva, za koju se također držalo, da će postati pravoslavna. Crkvu je dobio vođa rodne crkve Dr. Farsky, no pravoslavnima je iz gostoprimstva bila dopuštena suoporaba crkve. S time dakako pravoslavni nisu bili posve zadovoljni, pa su tražili drugu crkvu samo za sebe.

Iza toga se prešlo na to, da državna vlast odobri »Češku vjersku pravoslavnu obćinu« na osnovu zakona od 20. V. 1874. br. 68. Ministarstvo školstva i narodne prosvjete potvrdilo je statut ČNOP dne 22. ožujka 1922. Na to je 15. lipnja 1922. sazvana skupština svih pravoslavnih u Pragu. Tu je pročitán statut i izabrana uprava nove vjerske obćine. Dušobrižnikom je izabran *arhimandrit Sawatij*, predsjednikom *Odujetnik Dr. Miloš Červinka*,⁴⁶ a podpredsjednicima generalni konzul Jan Rixa i Vaclav Royt. Skupština je svlastila upravu, da se kanonskim putem pobrine za posvetu novog episkopa »Češke vjerske pravoslavne obćine«. Na molbu obćine potvrdilo je ministarstvo školstva i narodne prosvjete rješenjem od 30. kolovoza 1922. izbor arhimandrita Sawatija za duhovnog upravitelja obćine. Pravoslavni su rieč duhovni upravitelj tumačili kao episkop.

⁴⁶ Advokat Dr. Miloš Červinka prešao je na pravoslavlje još dne 31. XII. 1911. u crkvi sv. Nikole nastojanjem ruskog protojereja Nikolaja Ryžkova, koji je i obavio vjerski prelaz. Dr. Červinka je aktivno surađivao u Pravoslávnoj Besedi sve do 1914. On se brinuo, da duhovnu pastvu u Pragu vrše rumunjski vojni svećenici. Iza svjetskog rata on je sudjelovao kod osnivanja nove vjerske pravoslavne obćine, dok nije došlo do konačnog osnutka Češke vjerske pravoslavne obćine g. 1922. Pomalo je ostavljao svoju advokaturu bacivši se podpunu na crkvene poslove, dok konačno nije postao arhimandrit, kako ćemo kasnije vidjeti. Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. st. 52.

S imenom *Sawatij* spojen je novi odsjek pravoslavnog pokreta u Češkoj, zato treba da nešto više kažemo o njem. Pod imenom arhimandrit Sawatij krije se čistokrvni Čeh, koji se građanskim imenom zvao Antonin Jindřih Vrabec. Rodio se na Žižkovu u Pragu od oca Vaclava Vrabca urara, i majke Hedvike iz Budnjana kod Berouna, rimokatolika, koji su još prije svjetskoga rata okrenuli leđa djedovskoj vjeri i prešli na pravoslavlje. Antun Vrabec je polazio Češku realku u Karlinu. G. 1900. poslaše ga roditelji u Rusiju, gdje je polazio duhovno sjemenište u Ufi. G. 1902. bio je podstrižen za monaha i dobio ime Sawatij. Po tom je bio posvećen za hierodakona. G. 1903. pošao je na duhovnu akademiju u Kievu, gdje je postigao stepen kandidata bogoslovije (doktor teologije). U travnju g. 1907. bio je posvećen za hieromonaha te namješten kao misionar kod čeških pravoslavaca u Volhiniji.⁴⁷ G. 1911. postade ravnateljem duhovnoga učilišta u Klevanu i igumanom. G. 1914. bude iguman Sawatij povišen u arhimandrita. Posljednih godina svjetskoga rata djelovao je kao misionar čeških vojnika u Volhiniji. Dne 16. prosinca 1919. postao je Sawatij predstojnikom manastira u Mjelcama u Volhiniji, a 10. lipnja 1920. postao je rektorom duhovnog sjemeništa u Cholmu. Koncem 1920. bio je Sawatij od svojih sunarodnjaka pozvan u rodni grad Prag, da preuzme duhovnu skrb i vodstvo »Češke vjerske pravoslavne občine«.

28. BEOGRAD—CARIGRAD

Isti dan, kada je državna vlast potvrdila statut ČNOP i izbor arhimandrita Sawatija za svoga prvog episkopa, obavijestila je ona o tom patrijarha Melecija u Carigradu i patrijarha Dimitrija u Sriemskim Karlovcima moleći »za molitvu i arhiepiskopski blagoslov«. Istotako su obavješteni o toj stvari ruski metropolit Antonije u Sriemskim Karlovcima i arhiepiskop Eulogije u Berlinu (kasnije metropolita u Parizu). Oba ruska crkvena dostojanstvenika izrazila su Sawatiju svoje čestitke. Patriarh carigradski Melecije i patriarh srbski Dimitrije ne odgovoriše ništa. Odmah se osjetilo, da tu pušu protivni vjetrovi: Prag, Beograd, Carigrad, Petrograd; Gorazd, Sawatij, Farsky, Dositej...

Kako smo već spomenuli, u 19. st. podpadali su pravoslavni Česi, ako i ne pravno, a ono *via facti* pod matičnu jurisdikciju srbskoga paroha kod

⁴⁷ Rusi su iza g. 1867. neprestano nastojali, da Čehi sklonu na pravoslavlje. U tu svrhu nisu žalili novca. Htjeli su kupiti crkvu sv. Nikole u Pragu, a kad je to austrijska vlada spriečila, onda su za skupe novce iznajmili i razkošno uredili istu crkvu, samo da bi Pražane pritegnuli k sebi. Osobito pogodna za proturimski rad bila je god. 1870., kad je vatikanski sabor proglasio dogmu o papinoj nepogriješivosti i kad su liberalne vlasti u svim evropskim državama pomagale proturimski pokret. To isto učinise i Rusi. Kad im nije uspelo polpiriti takav proturimski pokret u samoj Češkoj, učinise to među izseljenim Česima u Rusiji. Ruskim utjecajem podastrio je 11 čeških izseljenika u Volhiniji petrogradskom metropolitu Izidoru molbu, da ih primi u pravoslavlje. Kako se petrogradski list »Golos« dne 15. VII. 1870. hvastao, izjavise ovi Česi, da izstupaju iz rimokatoličke crkve poradi dogme g papinoj nepogriješivosti. Sam je metropolit Izidor svečanim načinom primio tih 14 čeških odmetnika u hramu sv. Aleksandra Nevskog u Petrogradu dne 13. X. 1870. Prvi dakle Česi priedoše u pravoslavlje ne u samoj Češkoj, nego Volhiniji. Tamo se broj odpadnika množio. Za njih su se pravoslavne knjige u češkom jeziku štampale u Pragu. Sr. Dr. Frant. Cinek, op. cit. str. 94-97.

sv. Save u Beču.⁴⁸ Bečka pravoslavna parohija bila je u doba Austro-Ugarske podložna pravoslavnom episkopu u Zadru, a zadarska eparhija pravoslavnom metropolitu u Černovicama. Ovaj pravni odnošaj trajao je i u vrijeme svjetskoga rata. Pravoslavni paroh sv. Save u Beču vršio je via facti jurisdikciju i nad pravoslavnim Česima te je n. pr. dao delegaciju rumunjskom vojnom kuratu Laurenciju Curea-u za vjenčanja i krštenja.⁴⁹

Kad se Austro-Ugarska raspala i kad su nastale nove države Čehoslovačka i kraljevina SHS, zbile su se promjene i na crkvenom polju. Zadarska (dalmatinsko-istarska) pravoslavna eparhija postala je sastavnim dijelom autokefalne crkve srbske, dok je od g. 1873. tvorila autokefalnu crkvu bukovinsko-dalmatinsku. Prije g. 1873. spadalo je područje bukovinsko-dalmatinske crkve pod Srijemske Karlovice.

Zato čim je Pravoslavna občina čehoslovačka 17. siječnja 1920. u novoj republici dobila državno odobrenje, odmah se je 8. ožujka 1920. obratila na srbskog metropolitu Dimitriju s molbom, da srbska crkva dade pomoć za organizaciju samostalne pravoslavne crkve u Čehoslovačkoj. Ova je molba predata Milivoju Crvčaninu, pravoslavnom svećeniku kod poslanstva SHS u Pragu, da je prevede i odašalje. Crvčanin je molbi udovoljio. Kad je naknadno doznao, da poslana molba nije stigla na određeno mjesto, prav. občina pražka je 4. svibnja 1920. poslala novu molbu. Kad ni na tu molbu nije stigao odgovor, urgirala je občina rješenje molbe trećim dopisom od 31. srpnja 1920.

Srbski sveti sinod nije htio rješavati molbe iz Praga, dok se bolje ne upozna sa stanjem u Čehoslovačkoj. Zato je poslao onamo nižeg episkopa Dositeja. Kako smo vidjeli, Dositej dolazi u Čehoslovačku mjeseca kolovoza 1920. Za ovog prvog boravka u Čehoslovačkoj Dositej nije službena osoba, on više kao privatnik promatra i proučava prilike, da o njima obavijesti Sveti sinod srbske crkve.

Dositeja nije tada zanimala toliko mala pravoslavna občina u Pragu, koliko veliki reformni pokret češkog svećenstva, koji je 3. rujna 1920. stvorio

⁴⁸ U Beču bijahu tri pravoslavne grupe. Jednu grupu sačinjavahu pravoslavni izbjeglice iz otomanskog carstva. Ta se grupa zvala »turska«, a grupirala se oko crkve sv. Georgija u Beču. Drugu grupu sačinjavahu bečki neslavenski pravoslavci. Ta se nazivala »grčka«. Sastajala se u crkvi Presv. Trojstva. Ta je carskim dekretom od 1883. bila podvrgnuta metropolitu u Černovicama. Treća pravoslavna grupa u Beču zvala se »srbska«, a sastajala se u crkvi sv. Save (Veitthgasse Nr. 5 b. Rennweg). Ta je po vlastima bila podvrgnuta pravoslavnom episkopu u Zadru. Sr. Dr. Frant. Cinek: »Orthodoxi dissidentes in Bohemia et Moravia« u »Acta Academiae Velehradensis. Olomouc 1940. str. 180.-182. Sr. Ing. A. V. Červin: »Pravoslavna crkve v republice čsl.« (»Za pravdou« Olomouc 1927. str. 15.). Dr. Frant. Cinek u napomenitom djelu tvrdi, da pražki pravoslavci nisu mogli podpadati pod srbsku parohiju sv. Save, jer je ministarskom naredbom od 4. IV. 1893. i odlukom Gradskog poglavarstva u Beču od 1.V. 1893. bilo točno određen djelokrug i teritorij bečkih pravoslavničkih župa. Oni, koji su stanovali izvan područja grada Beča, nisu mogli podpadati pod pravoslavne parohije u Beču. Radi toga nije zadarski episkop Nikodem Miliš htio preuzeti brigu za pražke pravoslavce. Sr. op. cit. 182.-183.

⁴⁹ Ovaj postupak, uveden via facti, dobio je lik zakonitosti, kad je g. 1895. občinsko poglavarstvo u mjestu Tepla upitalo pokrajinsku vladu, u čije da se matice unesu dvie umrle pravoslavne osobe, koje pripadaju zakonom nepriznatoj vjeri. Vlada je odgovorila, neka se upišu u matice grčko-istočne parohije, koja je najbliža. Pošto je najbliža pravoslavna parohija bila u Beču, unášali su se smrtni slučajevi čeških pravoslavaca u Beču. Tim su povodom i ruski svećenici iz Praga počeli s većim pouzdanjem slati matične slušajave na unos u srbsku parohiju sv. Save u Beču. — Sr. Dr. Frant. Cinek, op. cit. str. 184.

memorandum od 12 točaka o sjedinjenju čehoslovačke narodne crkve sa srbskom crkvom. S tim memorandumom odputovao je episkop Dositej natrag u Beograd, da se ožujka 1921. po drugi put vrati u Prag službeno kao delegat srbske patriaršije, kako je to već bilo rečeno.

Za ovog drugog boravka u Čehoslovačkoj predala je i pravoslavna češka občina episkopu Dositeju predstavku na Sveti sinod srbske crkve s molbom da je Sveti sinod primi pod svoju zaštitu i da joj pomogne organizirati pravoslavnu crkvu. Episkop Dositej odaslao je molbu Svetomu sinodu. Podjedno je kao delegat srbske patriaršije službenim dopisom od 14. lipnja 1921. saobćio predstavništvu pravoslavne občine češke, da je prima pod svoje okrilje i da će se za nju brinuti. I doista vladika Dositej imenuje *Alekseja Vaneka*⁵⁰ dušobrižnikom pravoslavnih Čeha u Pragu. Predstavništvo pravoslavne češke občine dopisom od 3. rujna 1921. zahvaljuje episkopu Dositeju, što je češke pravoslavce primio pod svoju zaštitu. List svršava ovim laskavim riečima: »Uvjeravamo vas, da ćete u nama naći vazda odane sinove svoje, koji će izkazanu ljubav plaćati iskrenom ljubavlju... Molimo vas, sveti vladiko, da biste izvoljeli prikloniti nam srdce svoje, svoju ljubav i povjerenje i da biste nas kao redovno postavljeni naš biskup i u buduće ravnali u uvjerenju, da vas ne ćemo nikada prevariti niti izdati«.

No uzprkos ovakvih obećanja i uvjeravanja glavni faktori starih čeških pravoslavaca već sljedeće godine, pošto su uzalud čekali na povoljan odgovor iz Beograda, koji je međutim na rukama nosio svog štćenika, novoposvećenog episkopa Gorazda, upravljaju svoje oči prema ekumenskom patriarhu u Carigradu, da ondje postignu, što im srdce žudi. Da sigurnije dođu do cilja, pozvali su u pomoć vladu. 6. prosinca 1922. obratilo se predstavništvo ČNOP ponovno na ministarstvo vanjskih poslova, neka upita patriarha Melecija, je li spreman češku pravoslavnu občinu, a s njom i cielu nastajuću pravoslavnu crkvu u Čehoslovačkoj primiti pod svoju kanonsku jurisdikciju, dati joj samostalnost i odrediti, da arhimandrit Sawatij bude posvećen eparhialnim episkopom u časti metropolita i eksarha za republiku Čehoslovačku. Ministarstvo vanjskih poslova u dogovoru s ministarstvom školstva i narodne prosvjete odgovorilo je, da ne može posredovati izmedju pravoslavne crkve čehoslovačke i carigradskoga patriarha, jer je to stvar posve crkvene naravi. Na to se predstavništvo ČNOP 12. siječnja 1923. izravno obratilo na carigradskoga patriarha Kyr Melecija, da carigradska stolica privremeno primi pravoslavnu crkvu češku pod svoje okrilje, da potvrdi izbor arhimandrita Sawatija za episkopa i da ga posveti za eparhialnoga episkopa Češke, Mo-

⁵⁰ Aleksij Vanek rodio se g. 1887. u gradu Podmokly u Češkoj. Boraveći g. 1890.—1894. na gimnazijskim naukama u Pragu, da se prehrani, primljen je kao pjevač u crkveni ruski pjevački zbor sv. Nikole u Pragu. U zboru je pjevao i kao željeznički namještenik. Protojereju Apraksinu uspije da mladića, koji se diljem godina uputio u rusku liturgiju, predobije za pravoslavlje. Kao pravoslavac dobije mjesto psalmiste u crkvi sv. Nikole. God. 1904. pođe u Rusiju na bogoslovne nauke. Najprije stupi u volinjsko sjemenište, gdje osta do 1907. Nakon svršenih nauka se oženi, a onda bude zaređen za svećenika u Žitomiru. Iza toga posta upravitelj parohije u Gulču. Da pomogne pravoslavnim Česima u Volhiniji, prevodio je liturgijske knjige i djela sv. Otaca na češki jezik. G. 1920. bude pozvan u Prag za dušobrižnika pravoslavnih Čeha. Ali videći, da su pražki pravoslavci u jezgri ljudi liberalnih, pače i bezvjerskih račela, ostavi Prag, te pružne brigu za ruske izbjeglice u Moravskoj. Aleksija Vaneka hvale kao čovjeka duboke vjere. Sr. Dr. Frant. Cinek, op. cit. str. 288.

ravske i Šleske. Premda Moravska tada već ima svog pravoslavnog episkopa Gorazda, koga je posvetio srbski patriarh. Ako patriarhu ne bi bilo moguće osobno posvetiti izabranog kandidata, neka bi ovlastio kijevskog metropolitu Antonija, da Sawatija zaredi i da mu preda kanonska prava na Slovačku i Podkarpatsku Rusiju.

Carigradski patriarh Kyr Melecije odgovorio je predstavništvu ČNOP pismom od 26. siečnja 1923. On odobrava izbor arhimandrita Sawatija od 15. lipnja 1922. te javlja, da će kandidat biti posvećen za episkopa u Carigradu u nedjelju svetog pravoslavlja, t. j. 1. nedjelju velikoga posta ili sljedeću. Zato poziva Sawatija u Carigrad. Predstavništvo ČNOP izrazilo je patriarhu Meleciju svoju zahvalnost i javilo, da će kandidat doći u Carigrad drugu nedjelju velikoga posta.

U to se početkom 1923. vratio *Gorazd iz Amerike*. Doznavši, da Česlovačka vjerska pravoslavna občina kanji poslati Sawatija i Dr. Červinku u Carigrad shvati pogibao, pa smjesta odputuje u *Beograd*, da pomoću srbskog patriarha sprieči carigradsko ređenje čeških delegata. Gorazd sklone patriarha Dimitriju, da odgovori čsl. vjerskoj pravoslavnoj občini na njihove predstavlke, osobito na onu od 30. kolovoza 1922. I doista odgovor je bio odmah sastavljen. Gorazd preda odgovor srbskog patriarha pravoslavnoj pražskoj občini već 24. veljače 1923. Patriarh se izvinjava, što nije prije odgovorio, veleći, da predmeti ove vrsti spadaju na arhijerejski sabor, koji ima zasjedanje redovito jedanput na godinu. On obećava, da će pišanje izbora i posvećenja arhimandrita Sawatija predložiti prvoj sjednici arhijerejskog sabora. Ostalo je nadopunio Gorazd izjavljujući, da će možda uspjeti nagovoriti pravoslavnog episkopa Stjepana iz Pittsburgha, koji je bio rodom iz Podkarpatske Rusije, da preuzme mjesto u svojoj domovini. Na taj bi način Česlovačka imala tri pravoslavna biskupa: Sawatija u Pragu, Gorazda u Moravskoj i Stjepana u Podkarpatskoj Rusiji, pa bi mogla postati autokefalna. Gorazd je pošao i dalje. Obećao je arhimandritu Sawatiju i Dr. Milošu Červinki, da će doskora formalno izstupiti iz čehoslovačke narodne crkve i da će u zajednici s njima raditi na organizaciji pravoslavlja u Česoslovačkoj.⁵¹

Odgovor srbskog patriarha i obećanja episkopa Gorazda nisu mogla odvratiti arhimandrita Sawatija i Dr. Červinku od njihove osnove. Oni odgovoriše, da je odgovor srbskog patriarha sada bezpredmetan, jer je carigradski patriarh izbor pražkog episkopa već odobrio i jer ga je pozvao u Carigrad, kamo valja krenuti već treći dan (26. veljače 1923.). Jedno je Gorazd ipak postigao, naime da će se sretni putnici iza carigradskih svečanosti na povratku zaustaviti u Beogradu i ondje razjasniti svoj položaj. O svemu je Gorazd obavijestio arhijerejski sabor moleći brzopjavne instrukcije. Međutim pred svoj odlazak pisao je Dr. Miloš Červinka episkopu Gorazdu (list od 25. veljače 1923.) da će se oni (Sawatij i Červinka) na povratku iz Carigrada zaustaviti u Beogradu, samo, ako ih srbski patriarhat izričito pozove. Poziv neka se upravi ili na adresu češke legacije u Carigradu ili na čehoslov. poslanstvo u Beogradu. Srbski patriarh je odgovorio, da ne smatra neputnim bilo koga pozivati.

⁵¹ Sr. Vlač Gregorić, op. cit. str. 62. ss.

Arhimandrit Sawatij i *Dr. Miloš Červinka* krenuše iz Praga dne 26. veljače, a u Carigrad prispješe dne 1. ožujka 1923. Primitveni bijahu kako sami vele s počašću. Svoju molbu za posvećenje podkriepiše Sawatij i Červinka predstavkom 28 karpatoruskih občina, koje su također molile, da se u Pragu ustanovi pravoslavna metropolija, a Sawatij da bude zaređen za episkopa i mitropolita. Carigradski je patrijarh stvar predložio patriarškom sinodu. Taj je zaključio, da pravoslavni kršćani, koji žive u republici čehoslovačkoj od Boga šticenoj, imadu odsada biti spojeni u jednu crkvu, koja će nositi ime: »Pravoslavna arhiepiskopija čehoslovačka«. Toj je crkvi dan »Tomos«, t. j. ustavno pravilo, koga se ima držati. »Tomos« je imao 9 stavaka, od kojih je najvažniji: 1. arhiepiskopija čehoslovačka je u kanonskom spoju s crkvom carigradskom, te je zasada podijeljena u tri eparhije: pražku, moravsku i karpatsku; taj broj se može povećati prema pastoralnim potrebama. 2. episkop pražki ima naslov »arhiepiskop pražki i ciele Čehoslovačke«, pa je podjedno predsjednik biskupskog sinoda, koji se sastaje dva puta na godinu. Na koncu »Tomosa« se veli, da arhiepiskop i episkopi sa svećenstvom imadu slobodu, da organizuju pravoslavnu crkvu u Čehoslovačkoj prema državnim propisima uz uvjet, da se zakoni nadležnih vlasti ne protive nauci i kanonima pravoslavne crkve. Zato ni jedna odredba, koja se tiče arhiepiskopije, ne će imati vrijednosti, ako ne bude odobrena od sinoda carigradske crkve.⁵²

Dne 3. ožujka 1923. vršio se u Carigradu izbor crkvenog glavaru za novu arhiepiskopiju čehoslovačku. Prema odredbama »Tomosa« bila su predložena tri kandidata: arhimandrit Sawatij, izabran od pražke pravoslavne crkve, te arhimandriti Pankracij i Melecij. Od ovih izabrao je sinod arhimandrita Sawatija. Rukopoloženje obavio je sam carigradski patrijarh Melecije uz sudjelovanje šest drugih mitropolita dne 4. ožujka 1923. Isti je dan bio Sawatij postavljen za arhiepiskopa pražkoga i ciele Čehoslovačke. Istodobno bio je advokat *Dr. Miloš Červinka* zaređen za prezbitera i postavljen za protoprezbitera svete apostolske Stolice carigradske za novo osnovanu arhiepiskopiju pražku. Rukopoloženje je obavio dne 3. ožujka 1923. Nikodem, mitropolit iz Varne.

Svečani događaji u Carigradu vrlo su uzbunili predstavnike crkve srbske. *Patrijarh Dimitrije* je dne 2. ožujka 1923. kušao omesti redenje, pa je ekumenskom patrijarhu Meleciju IV. poslao ovaj brzojav: »Imadem čast saobćiti vam u bratskoj ljubavi, da smo doznali, da će arhimandrit Sawatij, dušobrižnik pravoslavne vjerske občine čehoslovačke u Pragu, doći k vama, da bude posvećen za episkopa. Naša crkva radi već dvie godine oko jačanja, širenja i organizovanja pravoslavnih vjernika u mladoj crkvi. Imamo već jednoga češkog pravoslavnog episkopa, koji je dobio posvećenje od naše crkve, a imamo u čehoslovačkoj republici i svoga delegata. Kada bi arhimandrit Sawatij dobio posvećenje od Vas, nastale bi kanonske nesuglasice između episkopa, od nas posvećenoga, i onoga, koga biste vi posvetili, što bi

⁵² Sr. Gorazd Pavlik: »O krizi v cirkvi československé. Olázka pravoslavné cirkve v Československuc. Praha 1924, str. 46—48. Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 64, s.

škodilo jedinstvu pravoslavnog djela u čehoslovačkoj republici. — Predsjednik svetog sinoda patrijarh srbski Dimitrije.⁵⁸

Međutim brzozjav je stigao prekasno i tako se izjalovio posljednji pokušaj predusresti nove kanonske sporove i neprilike, nastale od prevelike češke heretičke revnosti.

30. RAZKOL MEĐU ČESKIM PRAVOSLAVCIMA

Vrativši se iz Carigrada učiniše novi arhiepiskop Sawatij i protoprezbiter Červinka posjet *predsjedniku republike Masaryku*, te mu izručiše list carigradskog patrijarha uz opis događaja. Carigradski patrijarh poslao je jedan list i pravoslavnoj občini češkoj ČNOP. (datiran br. 1134 - 1923). ČNOP saopćila je ministarstvu školstva i narodne prosvjete, kao i državnoj političkoj vlasti, da je arhimandrit Sawatij posvećen za arhiepiskopa pražkoga i ciele Čehoslovačke, a Dr. Miloš Červinka za protoprezbitera, te je molila, da se te činjenice prime na znanje. Ali episkop Dositej bio je radi državnih veza u Pragu jači od Pražana. Državna politička vlast odgovorila je 27. listopada 1923., da državnoj vlasti nije poznata nikakova druga vjerska pravoslavna organizacija nego samo »čsl. vjerska pravoslavna občina« u Pragu, čiji se djelokrug prema odobrenom statutu proteže na Češku, Moravsku i Šlesku. U okviru ovog statuta bio je potvrđen izbor Sawatija za duhovnog upravitelja pomenute občine. Zato državna vlast ne može uzeti do znanja unapređenje arhimandrita na arhiepiskopa, dok se u dogovoru s državnom vlašću ne uredi daljnja organizacija pravoslavne crkve u državi.

Tako su sada postojale dvie pravoslavne organizacije u Čehoslovačkoj: jedna od t. zv. predratne pravoslavne skupine s Sawatijem i Červinkom na čelu, ovisna od Carigrada, te druga s Gorazdom i Dositejem na čelu, ovisna od Beograda. Razumije se, da je situacija zadavala mnogo brige i Gorazdu i Dositeju.

Obojica pregnuše, da izbjegnu razkolu, ali bez uspjeha.

Već dne 21. ožujka 1923. izradi episkop Gorazd, te su zastupnici pravoslavne strane čehoslovačke narodne crkve predali ČNOP, t. j. pravoslavnoj pražkoj občini memorandum, kojim nude združenje obiju pravoslavnih crkvi u jednu čehoslovačku pravoslavnu crkvu na osnovu pravoslavne vjerske nauke, ravnopravnosti obaju obreda (iztočnog i zapadnog). Kancelarija arhiepiskopa Sawatija je odgovorila dosta s visoka; da će o memorandumu razmišljati i da će učiniti sve, što je na korist crkve, u koliko to dopuštaju crkveni propisi. Bila odluka kakova mu drago, ima dobiti odobrenje patrijarha carigradskog. Daljnji su pregovori bili nemogući. Razkol u Češkoj je pukao. Tako je ostalo do konca g. 1923.

Čehoslovačka arhiepiskopija je životarila s onim malim brojem starih pristaša. Kao središnji organ arhiepiskopije uređena je u ožujku 1923. kancelarija *arhiepiskopa pražkog i ciele Čehoslovačke*. Ravnatelj kancelarije je bio bivši advokat protoprezbiter Dr. Miloš Červinka. Tako je zadovoljeno i njegovu častohleplju. On je već od početka vodio pražku crkvu kao laik, a sada je zapravo vladao. Pojedinih pristaša pravoslavnih bilo je po cijeloj republici, no većih skupina bilo je malo: tek u samom Pragu i u Táboru.

⁵⁸ Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 66.

gdje je g. 1923. osnovana parohija, kojoj je bio na čelu *Sava Robiček*. U ostaloj Češkoj, u Moravskoj i Šleskoj nije pražka arhiepiskopija imala ni jedne parohije. Država nije — kako smo već rekli — priznavala pražke arhiepiskopije, koju je stvorio apostata advokat Dr. Červinka. Veći utjecaj imala je pražka arhiepiskopija u Podkarpatskoj Rusiji i u Slovačkoj, o čemu će biti govora na posebnom mjestu.

Najbolnije se cijela stvar dojmila pravoslavne crkve u Srbiji. Ona je doživjela već jedno veliko razočaranje, kad je ogromna većina čehoslovačke narodne crkve okrenula leđa srbskom patriarhatu, koji je s toliko radosti i »suza od ganuća« posvećivao Gorazda i slao ga kao Gorazda II. u Čehoslovačku, da nastavi djelo sv. Metodija. Patriarh se uvjerio, da pravim česima nije stalo do vjere i da su htjeli pravoslavnu crkvu naprosto prevariti. Razočaranje je postiglo svoj vrhunac, kad je čehoslovačka crkva prihvatila nekršćanski katekizam Dr. Farskoğa i Prof. Kalousa. Sad je pridošlo novo, posve neočekivano razočaranje sa strane »pravih pravoslavaca čeških«, koji su izdajnički otišli po redenje i crkveni statut ravno u Carigrad, kao da je turski ili grčki Carigrad bliži od slavenskog Beograda.

Beogradski crkveni časopis »Hrišćanski život« donesao je u travnju 1924. članak pod naslovom »Češka pravoslavna crkva«, u kojem odaje iskreno svoj sud. Odsuđuje neiskren postupak predstavništva čehoslovačke crkve, zamjera spor i postupak predstavnika srbske crkve, koji nisu dugo odgovarali na podnesak ČNOP, odsuđuje arhimandrita Sawatija i Dr. Červinku, što nisu imali strpljivosti u tako važnoj stvari i što su samovoljno prekinuli kanonsku vezu sa srbskom crkvom. Priznaje, da je djelo pravoslavne propagande u Češkoj zašlo u čorsokak, da je na jednoj strani Sawatij u vezi s carigradskim patriarhatom, a na drugoj strani Gorazd u vezi sa srbskim patriarhatom. Priznanje, da je položaj Gorazdov mučan i bolan. Na koncu se tješi nadom u budućnost: »Vladika Gorazd počeo je već pregovarati s arhiepiskopom Sawatijem o uvjetima jedinstvenog rada. Neka dobri Gospodin Isus spoji njihova srca i njihovu apostolsku gorljivost u nesavladivu pravoslavnu misionarsku djelatnost na radost pravoslavnih duša.«⁵⁴

Srbske je krugove najviše zanimalo pitanje, kakovu je ulogu pri svem tom igrala čehoslovačka vlada. Bilo je potrebno, da odgovori čehoslovački poslanik u Beogradu. Taj je u srpnju 1923. pohodio patriarha Dimitrija i uvjerio ga, da se sve to zbilo bez sudjelovanja čehoslovačke vlade, koja se u te stvari ne mieša. Nije porekao, da vlada nije znala za sve.

To je razlog, da srbska crkva nije htjela priznati pražke arhiepiskopije držeći, da još uvijek traje kanonska jurisdikcija srbske crkve u Čehoslovačkoj, kao i prije. Kad se arhiepiskop Sawatij dne 8. rujna 1923. obratio na srbskog patriarha, neka posređuje, da se episkop Gorazd sjedini s pražkom arhiepiskopijom, nije patriarh htio ni odgovoriti. Srbski patriarh nije opozvao Dositēja iz Čehoslovačke, nego ga je dalje ostavio ondje kao delegata srbske crkve. Dositěj je i nadalje kušao vršiti jurisdikciju u Češkoj, a još više u Podkarpatskoj Rusiji.

Koncem kolovoza 1923. došao je u Prag bivši *sevastopolski episkop Benjamin*, koga je iz Srbije pozvao arhiepiskop Sawatij i koga je s dopu-

⁵⁴ Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 68--69.

štenjem carigradskog patrijarha postavio za privremenog upravitelja onog dijela Podkarpatske Rusije, koji je priznao arhiepiskopa Sawatija. U prvoj polovici rujna obavio je Sawatij u pratnji episkopa Benjamina svoju prvu kanonsku vizitu u Podkarpatskoj Rusiji, čim mu je ugled porastao.

31. GORAZD SE PONIZUJE

Episkop Gorazd se ponizio i zamolio sporazum sa Sawatijem, pa mu je u tu svrhu uputio ljubezno pismo od 8. prosinca 1923. Zanimljivo, na kakovo se stanovište stavlja apostata Pavlik. On piše: »Ja sam uvjeren, da se iz sadanjih meteža, bez kojih ne može biti pošteđeno ni jedno novo djelo može naći izlaza, kad bi svi odgovorni činbenici bili sviesni velike odgovornosti pred Bogom, crkvom i narodom. Sve će nas suditi Bog, pa moramo svi činiti, što je u našoj moći, pa pridonesti i žrtve, bez kojih ni jedna stvar, a najmanje vjerska, ne može uspjeti.« Da je g. Pavlik mislio na sud Božji i odgovornost pred Bogom crkvom i narodom, ne bi učinio toliku sablazan, kakovu je učinio! Da je bio spreman na žrtve, ostao bi u vjeri, koja ga je othranila i posvetila... Onda nastavlja: »Trebam mirno i bez predsuda uvažiti i sve crkveno-kanonske propise, jer se tek na njihovoj osnovi može konsolidovati crkva.« Na koncu moli, pošto on ne može ostaviti Olomouca, neka bi vladika Sawatij s Dr. Červinkom došao k njemu u Olomouc na pregovore dne 28. ili 30. prosinca 1923.

Vladika Sawatij odgovorio je dopisom od 26. prosinca, da iz izvjesnih razloga ne može doći u Olomouc ni 28. ni 30. prosinca. Veli, da si je potpuno svjestan odgovornosti pred Bogom, pa nastoji prema slabim silama, da svojoj dužnosti udovolji. Priznaje, da bi zajednički rad bio poželjan, nu zamjera, što ljudi iz blizine Gorazdove bacaju otrovne strjelice najbjeđnijih kleveta i uvreda na njega. Onda nastavlja: »Mi ne navaljujemo ni na koga, ne tražimo osobne slave ni koristi, mi tek branimo pravoslavlje i čuvamo slobodu svoje crkve, koju smo tolikim naporima postigli, pa ne ćemo svoju šiju prignuti pod igo, ma da nam se ono riše najzamamljivijim obećanjima i ma da nam se ovo igo nudi rukom, koja se nazivava sama »mekom bratskom rukom«.⁵⁵

Tim su Gorazd, a s njim i srbska crkva, opet poliveni hladnom vodom. Gorazd je vrlo požurio pa odgovara već 29. prosinca 1923, žali, što vladiki Sawatiju nije bilo moguće doći u Olomouc, pita razjašnjenja glede kleveta i glede jarma. Ispričava napadaje riečima: »U pitanjima pogrješke valja razlikovati crkvu od njenih zastupnika, Radi pogrješaka zastupnika ne smije trpjeti crkva«. Na koncu moli Gorazd ponovno priliku za ustmeni sastanak srbskog delegata, Gorazda i Sawatija.

Na to drugo pismo Gorazd nije uopće dobio odgovora. Tako je godina 1923. svršila za nj prilično biedno.

⁵⁵ Ibid. str. 70. s. Gregorić je imao uvid u lični arhiv episkopa Gorazda pa svoje navode potvrđuje dokumentima. Episkop Gorazd je dokazivao crkveno-pravnu nevaljalost carigradskog čina, branio je srbsku jurisdikciju, izlicao interes države čehoslovačke. Radi toga je i napisao knjigu »O krizi v cirkvi československé i otázka pravoslavné cirkve v Československu« Praha 1924. str. 53-57.

Kad nije uspjelo osobno sporazumjevanje, poslužio se *Gorazd politikom*. Tu je bio sretnije ruke. Budući da Sawatij nije priznat od države, imao je pred državom veliki respekt. Tim ga je Gorazd nadmudrio.

U siečnju g. 1924. obdržavao se u Beogradu sastanak ministara Male Antante. Tu se među inim radilo i o uređenju pravoslavnog pitanja u Čehoslovačkoj. Beogradski je sastanak imao velik upliv na razvoj daljnjih događaja i to u korist srbskog patriarhata i prema tomu u korist episkopa Gorazda. Odlukom ovoga sastanka bio je iz Podkarpatske Rusije po političkoj vlasti *profjeran episkop Benjamin*.

32. EPISKOP DOSITEJ POSREĐUJE

Dne 2. lipnja 1924. naložio je Sveti sinod srbske crkve episkopu *Dositaju*, da kao delegat srbske crkve ponovno pođe u Čehoslovačku, pa pokuša urediti crkvene prilike prema ovim smjernicama: 1. neka izpita, u koliko je Čehoslovačka vlada imala udjela u izboru, posvećenju i postavljanju arhiepiskopa Sawatija i na priznanju jurisdikcije carigradskog patriarha; 2. neka kuša navezati razgovor s arhiepiskopom Sawatijem, ne bi li radi izmirenja s episkopom Gorazdom bilo moguće razvezati kanonsku vezu između vladike Sawatija i vaseljenskog patriarha carigradskog, tako da se on podvrgne srbskoj crkvi, pod koju pravoslavna obćina u Prahu odprije pripada. 3. Da se to lakše postigne, neka *Dositaj* uvjeri arhiepiskopa Sawatija, da crkva u tom smislu već pregovara s carigradskim patriarhom i da srbska crkva nema nikakvih aspiracija, da vlada nad češkom crkvom, jer će joj dati autokefalnost, čim se izpune svi preduvjeti za to. 4. Ako se bilo iz kojih razloga ne bi mogao razriješiti kanonski odnos čehoslovačke crkve s carigradskom patriaršijom, srbska crkva želi, da dođe do izmirenja vladike Sawatija sa vladikom Gorazdom. U tom je slučaju srbska crkva spremna odreći se jurisdikcije nad Čehoslovačkom, pa episkopu Gorazdu dati iztup iz kanonske veze s pravoslavnom crkvom srbskom. Prije negoli se to dogodi, ima Gorazd točno izviestiti Sveti sinod o stanju stvari, čemu se ima priključiti srbski delegat *Dositaj*. 5. Što se tiče Podkarpatske Rusije srbska crkva misli, da tamošnji pravoslavni imadu ostati pod jurisdikcijom srbske crkve, budući da su se kroz stoljeća u borbi protiv uniata utjecali k njoj i budući da to podkarpatski vjernici žele i sada. Srbska crkva smatra svojom dužnošću, da se brine za Podkarpatsku Rusiju, ali samo tako dugo, dok se pravoslavlje u tom kraju ne učvrsti i dok ne bude moguće, da se ova crkva organizuje kao samostalna. U tom slučaju će je srbska crkva odpustiti i priznati joj autokefalnost. Episkop *Dositaj* dobio je nalog, da izpita sve prilike i da predloži osobu episkopa Vikara za Podkarpatsku Rusiju.⁵⁶

Episkop Dositaj došao je u Prag dne 4. srpnja 1924. Dne 9. srpnja bio je primljen od ministra Cincara Markovića. Dne 10. srpnja 1924. posjetio je vladika *Dositaj* u pratnji Djurića, tajnika jugoslav. poslanstva ministarstvo školstva i narodne prosvjete, gdje je sa šefom odsjeka Dr. Müllerom raspravljao o stanju i organizaciji pravoslavlja u Čehoslovačkoj. Razgovoru je prisustvovao i Dr. Roztočil sa strane ministarstva vanjskih poslova u svrhu informacije.

⁵⁶ Sr. Gorazd Pavlik, op. cit. str. 62—63.

Episkop Dositej je izjavio, da dolazi u Prag prema zaključku sastanka Male Antante u Beogradu od 12. siječnja 1924. i da njegov posjet ima informativan značaj. Kao delegat srbskog patrijarha nastojao je Dositej da dokumentarno dokaže historičko i kanonsko pravo srbske crkve na području Čehoslovačke. Njegova je namjera bila pokazati, kako se presizanje ekumenskog patrijarha carigradskog u češke prilike protivi nesamo državnim, nego i kanonskim propisima i radi toga da ga srbska crkva ne može priznati. (Mimogred budi rečeno: Doista liep je taj ekumenski patrijarh carigradski, kad mu područni patrijarh, što više i jedan diecezanski biskup sudi!)

Dositej je u toliko uspio, da je šef odsjeka ministarstva školstva pristao, da se prema prvoj točki beogradskog sustanka izradi osnova za daljnji rad. Dositej je obećao, da se srbska crkva obvezuje pobrinuti se, da u saglasnosti s čehoslovačkom vladom bude što prije priznata autekefalnost pravoslavne crkve u ČSR.

Na to je Dositej radio dalje. Gledao je da razgovara sa arhiepiskopom Sawatijem. Prvi sastanak je bio dne 14. srpnja 1924. »Kod zlatne guske« u Pragu! Ovomu prvomu razgovoru prisustvovao je čehoslovački poslanik u Beogradu Šeba. Episkop Dositej razložio je Sawatiju svrhu svog dolazka u Prag. Iztaknuo je, da je čehosl. vlada priznala srbsku jurisdikciju, pa ga je zamolio, da prema želji Svetog sinoda srbskog prekine svoju kanonsku vezu s carigradskim patrijarhom i da se podvrgne srbskoj pravoslavnoj crkvi, pod koju i pražka pravoslavna občina od prije spada. Arhiepiskop Sawatij je odgovorio, da mu nije poznato, da bi vlada u tom pogledu što odlučila; a ako srbska crkva imade nekada prava nad Češkom, neka ih reklamira kod carigradskog patrijarha, da se ciela stvar rieši na crkvenom području.

Episkop je Dositej činio daljnji pritisak na Sawatija preko državne vlasti. Dne 22. srpnja 1924. pozvao je Dr. V. Müller, šef crkvenog odsjeka kod ministarstva školstva i narodne prosvjete arhiepiskopa Sawatija u svoj ured pa mu je saopćio, da će vlada posve sigurno priznati srbsku jurisdikciju nad Čehoslovačkom. On neka sam izloži u Carigradu teškoće, u kojima se nalazi i neka zatraži, da bude pušten iz jurisdikcije Carigrada. Srbskoj crkvi neka obeća, da će se spojiti s njome, čim bude razvezan u Carigradu. Istodobno bi se i srbska crkva obratila na Carigrad nastojeći, da se spor mirno rieši. Bilo rješenje Carigrada ma kakovo, srbska će ga crkva priznati, jer će u pregovorima sama sudjelovati.

Vladika Sawatij odgovorio je Dr. V. Mülleru pismom od 23. srpnja 1924., da će zamoliti carigradski patrijarhat, da sam rieši ovo pitanje sa srbskim patrijarhatom, da budu obje stranke zadovoljne. Ovaj odgovor nije potpuno zadovoljio Dr. V. Müllera, pa se je smatrao ponukanim, da dne 25. srpnja 1924. upravi novo pismo protoprezbiteru Dr. Červinki, gdje je izložio stanovište vlade i kušao izvesti pritisak. Pisao je, da se stvar s Carigradom mora riešiti do 1. rujna 1924., jer će tada vlada uredovati u svom djelokrugu u korist srbske jurisdikcije.⁵⁷

Srbskoj crkvi, koja je bila već dosta razočarana postupkom vodja čehoslovačke crkve, bilo je mnogo stalo do toga, da u buduću organizaciju pravoslavija u Čehoslovačkoj bude uključena i pravoslavna vjerska občina u

⁵⁷ Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 75 ss.

Pragu s arhiepiskopom Sawatijem. Zato je bila spremna i na veće ustupke. Ona je ovlastila episkopa Dositeja, da izravno pregovara sa Sawatijem. Ona je bila spremna za volju definitivnog uređenja crkvene uprave zaboraviti uvredu, nanesenu time, što je pražka občina iza njenih leđa išla u Carigrad. Ona je dakle bila spremna priznati i samog Sawatija. Ako Sawatij ne bi poslušao, provela bi se organizacija crkve u Čehoslovačkoj po samom Gorazdu, dok bi mala pražka občina sa neznatnim brojem vjernika ostala sama bez ikakova izgleda na budućnost.

Da posao zbliženja bude lakši, *Gorazd* je u svom listu »*Za pravdu*« od 24. srpnja 1924. izjavio da je *formalno izstupio iz čehoslovačke narodne crkve* i da je *resignirao na službi moravskog biskupa*.⁵⁸

Nakon tih velikih priprava sazvao je episkop *Dositej* oba biskupa na izravne pregovore. Sastanak je bio 29. srpnja 1924. u stanu *Dositejevu* u Vyšehradskoj ulici u *Pragu*. Tu je polučena nagoda, da će *Gorazd* i svi njegovi sljedbenici stupiti kao članovi u ČNOP (češku vjersku pravoslavnu občinu), da tako pred državnom vlašću tvore jednu organizaciju. Što se tiče pitanja jurisdikcije, to bi pitanje imali riješiti carigradski i srbski patrijarh sporazumno. U tom je pogledu arhiepiskop *Sawatij* imao izvijestiti carigradskog patrijarha, dok bi episkop *Dositej* izvijestio srbskog patrijarha. Do konačnog rješenja ostao bi *Sawatij* pod carigradskim, a *Gorazd* pod srbskim patrijarhom. U ovim prilikama nije *Sawatij* imao ništa protiv toga, da kao arhiepiskop povjeri *Gorazdu* upravu onih crkvenih občina u Moravskoj i Šleskoj, koje su s njim pristupile u pravoslavlje. *Sawatij* je vidio, da njegova moć time samo raste, jer dobiva velik broj novih vjernika. Ovu nagodbu potvrdio je *Sawatij* episkopu *Dositeju* pismeno dne 30. srpnja 1924.

33. GORAZD STUPA U ČNOP.

Sada je trebalo da *Gorazd* obavijesti o svemu svoje pristaše. On je sazvao dne 10. kolovoza 1924. skupštinu svojih pristaša u *Olomouc*. Skupština je njegovim nastojanjem prihvatila ove resolucije: »*Pouzdanici pravoslavnog smjera čehoslovačke crkve 307 na broj na sastanku u Olomoucu dne 10. kolovoza 1924. saslušavši izvještaj episkopa Gorazda i drugih govornika zaključujemo sliedeće: 1. odobravamo pristup našega episkopa Gorazda k češkoj pravoslavnoj crkvi i njegovo ujedinjenje s arhiepiskopom Sawatijem; 2. zahvaljujemo pravoslavnoj crkvi srbskoj i njezinu delegatu episkopu Dositeju za sve, što su za naš pokret učinili; 3. izrazujemo svoju radost, što je u pitanju crkvene jurisdikcije u bratskoj ljubavi nadeno izhodište, koje omogućuje združenje dvaju sadanjih pravoslavnih episkopa; 4. odlučivši zakonitim načinom pristupiti pravoslavnoj crkvi izjavljujemo, da se želimo držati njenog statuta i da želimo obdržavati i opće zakone pravoslavne crkve, pa osuđujemo navale, koje su u našem narodu dizane protiv pravoslavlja; 5. pozdravljamo braću članove svih pravoslavnih skupina u Čehoslovačkoj, pa uvjeravamo arhiepiskopa Sawatija o svojoj lojalnosti... 6. molimo arhiepiskopa Sawatija i predstavništvo pravoslavne občine u Pragu, da duhovnu upravu i organizaciju pravoslavne crkve u Moravskoj povjere episkopu Gorazdu, kojemu izričemo potpuno svoje povjerenje. 7. zahvaljujemo konačno episkopu Gorazdu, što je*

⁵⁸ Sr. »*Za pravdu*«. Olomouc br. 30. od 24. VII. 1924.

on jedini, često ostavljen od svih, odvažno branio kršćanska načela u čehoslovačkoj crkvi, i što nas nije ostavio u najgore doba, pa i za to, što nam pripojenjem k pravoslavnoj crkvi hoće omogućiti kršćanski život».⁵⁹

Isti je dan episkop Gorazd poslao dopis predstavništvu ČNOP, aliter *Dr. Milošu Červinki*, kojim javlja, da se na osnovu razgovora s arhiepiskopom Sawatijem i u sporazumu s delegatom srbske crkve episkopom Dositejem odlučio pristupiti u ČNOP, t. j. pravoslavnu čehoslovačku vjersku občinu u Pragu. On moli, da se molba povoljno i po mogućnosti što prije rieši. Jedinstven slučaj, da se biskup jedne, do nedavna milijunske crkve, sa svojim pukom javlja kao član jednoj maloj župi!

Predstavništvo ČNOP odgovorilo je dopisom od 16. kolovoza 1924. br. 1027, da s veseljem prima episkopa Gorazda za svog člana te mu je u tu svrhu poslalo pristupnicu, da je izpuni, što je on i učinio.

Ujedno je arhiepiskop Sawatij pozvao episkopa Gorazda, neka si od srbske crkve prema kanonskim propisima izhodi list, da ga srbska crkva pušta iz svoje jurisdikcije i dopušta, da bude primljen pod jurisdikciju Carigrada. Brat Čeh Vrabec htio je brata Moravca Pavlika poniziti do kraja! Gorazd je shvatio poniženje, pa je u listu od 3. rujna 1924. na arhiepiskopa Sawatija izrazio čuđenje, što se traži, da si on sam izradi odpustnicu, dok je na prijašnjoj nagodi odlučeno, da će pitanje jurisdikcije riešiti sporazumno oba patriarha. No — jer su mu lađe tonule — pokrio se: posredstvom episkopa Dositeja zatražio je odpustnicu od srbskog patriarha.

Carigradski patriarh Gregorij VII. dobivši izvještaj arhiepiskopa Sawatija od 10. kolovoza 1924. sazvaio je Sveti sinod, gdje je iznesena situacija pravoslavne crkve u Čehoslovačkoj. Carigradski je sinod odobrio postupak arhiepiskopa Sawatija, pa mu je svjetovao, da ponudi moravsku eparhiju episkopu Gorazdu, a podkarpatsku eparhiju episkopu Dositeju. Svi dakako da ostanu pod carigradskom patriaršijom. Ovo se rješenje nije Sawatij ufao saobćiti ni Gorazdu ni Dositeju.

I *srbski Sveti sinod* je na svom zasiedanju od 23. studenoga do 6. prosinca 1924. viećao o položaju pravoslavlja u ČSR, pa je stvorio ovaj zaključak: »Ovlašćuje se Njegova Svetost Patriarh i Sveti sinod, da nanovo pišu vasiljenskom patriarhu u Carigrad, neka ubrza odgovor na dopis srbske crkve pod sinod. br. 1712 iz g. 1923. u pitanju čehoslovačke crkve. U slučaju povoljnog odgovora neka Sveti sinod zauzme svoje stanovište, pa o tom obaviesti eparhialne episkope. U slučaju nepovoljnog odgovora neka se stvar uputi arhijerejskom saboru.«⁶⁰

Medutim je ČNOP provodila organizaciju novih članova. Uredene su izpostave duhovne pastve u Olomoucu, Brnu, Štepanovu, Přerovu i t. d. Budući da je državna vlast priznala tek jednu pražku pravoslavnu občinu za svu državu, mogle su se drugdje osnivati tek izpostave pražke parohije.

Dne 29. prosinca 1924. obdržavala se u *Olomoucu skupština pravoslavnog svećensiva i delegata* crkvenih izpostava na kojoj je izabrano pravoslavno »moravsko-šlesko eparhijsko vieće«. U to su vieće ušli svi svećenici, te po

⁵⁹ Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 78.

⁶⁰ Iz dopisa Svetog sinoda episkopu Dositeju od 21. XII. 1924. br. 2435. Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 151.

dva zastupnika svake crkvene občine, ukupno 25 članova. Za predsjednika vieća i odbora izabran je — što je jasno — jednoglasno episkop Gorazd.

Gorazd se zahvalio na izboru, jer da pitanje jurisdikcije još nije riješeno. Skupština je obećala zamoliti pravoslavnu občinu u Pragu, neka nastoji što skorije urediti pitanje jurisdikcije. Kad je prisutni Dr. Červinka to obećao, primio je Gorazd izbor. Dne 19. siječnja 1925. izjavio je Gorazd, da iz zdravstvenih razloga i iz važnih kanonskih razloga traži dopust. Eparhijsko je vieće priznalo ove razloge, te je Gorazdu podijelilo dopust, a za zamjenika vladike izabralo je *A. Ševčika*, koga je arhiepiskop Sawatij dne 8. veljače 1925. potvrdio i imenovao protojerejem.

34. EPISKOP GORAZD RUŠI ARHIEPISKOPA SAWATIJA

Sve dosada pobjeđivao je gospodin Vrabec u Pragu. Ali sad će nastati preokret. Doživjet će i on revoluciju, koja će ga zbaciti s umišljene visine! Znatni priliv vjernika u Moravskoj tražio je novi izbor središnjih organa, naime glavne skupštine i sinodalnog vieća, a to tim više što je g. 1925. izticalo prvo trogodište trajanja ČNOP, na koje je doba prema statutu občine izabrano predstavništvo. Zato je *eparhijsko vieće moravsko* dne 17. ožujka 1925. predložilo predstavništvu ČNOP, neka razpiše izbore za glavnu skupštinu. Kad predstavništvo nije, uredovalo, obnovilo je moravsko eparhijsko vieće svoju želju.

Kad je Prag šutio, razvila se biesna borba. Moravski pravoslavci stadoše proučavati statut ČNOP kao i dosadanji život i rad toga udruženja, pa tim proučavanjem »odkriše«, da izbor prvih funkcionara ČNOP nije bio pravilan, da izbor arhimandrita Sawatija za duhovnog upravitelja ili episkopa pravoslavnih u Češkoj nije valjan i da je Dr. Miloš Červinka tek predsjednik nekadanje čehoslovačke pravoslavne občine u Pragu ČOP. To je bio baš udarac u rebra pravoslavnoj braći, koja su kušala da vedre i oblače!

Kad je minula daljnja polovica mjeseca travnja od urgencije, odlučile pravoslavne crkvene občine (izpostave) u Moravskoj, a neke i u Češkoj, zastupane u *eparhijalnom vieću*, da se protiv nezakonitog stava ČNOP žale na svjetske vlasti. Žalba je predana dne 6. svibnja 1925. ministarstvu školstva i nar. prosvjete. Žalba sadržava dva dijela. U prvom se dijelu okrivljuje Dr. Miloš Červinka, da ne izdaje članovima potvrde o pristupu prema §. 4. i 5. statuta; da ne saziva sinodalnog vieća ni obće skupštine, pa o svemu odlučuje sam. Drugi dio iznosi, da ČNOP nije uobće do sada konstituirana, da nema potrebnih organa i da izbor duhovnog upravitelja nije valjan. Žalba moli, neka ministarstvo odredi svog komesara, koji će stvar iztražiti i urediti.

Ministarstvo školstva i nar. prosvjete imenuje komesara u osobi *Karla Eichlera*, savjetnika Zem. polit. uprave u Pragu. Komesar je »ustanovio«, da su svi navodi žalbe opravdani. Ustanovio je, da ČNOP uopće nema svog zakonitog predstavništva, nego da njome upravlja predstavništvo ČOP (čehoslovačke občine pravoslavne) u Pragu, koja više ne djeluje i ne postoji, nego na papiru. Na ponuku odozgora dao je protoprezbiter Dr. M. Červinka dne 2. srpnja 1925. izjavu, da se društvo ČOP dragovoljno razilazi. Na nalog pomenutog ministarstva od 14. srpnja 1925. uredio je vladin komesar u svom djelokrugu sve t. zv. neurednosti u ČNOP. Revidirao je i djelomice iznova

sastavio popis članova (t. j. čeških pravoslavaca), izdao je svima potrebne legitimacije, sastavio izborne listine i izdao svima izborne legitimacije, a vršio je službenu korespondenciju občine umjesto dosadanjeg predstavništva. Tako je Dr. Červinka bačen na stranu. Arhiepiskop Sawatij vršio je duhovnu upravu i dalje, ali kao privremeni administrator občine, jer je o stalnom episkopu ČNOP imala odlučiti glavna skupština. Tako je naš Vrabec sada lebdio u zraku!

Protiv svega toga podnesao je *arhiepiskop Sawatij* s predstavništvom bivše ČNOP žalbu na ministarski savjet. Međutim žalba nije uvažena. Politički spoj ČSR sa Jugoslavijom u Maloj Antanti davao je odsada uvijek pravo srbskoj crkvi i Dositeju, a prema tomu i Gorazdu, kao srbskom eksponentu. Za Sawatija su nastajali crni dani!

Kad je vladin komesar Karel Eichler svršio svoj posao, odredio je izbore delegata za glavnu skupštinu svih čeških pravoslavaca za dne 8. studenoga 1925. Pošto su moravski pravoslavci i pristaše Gorazdovi bili u ogromnoj većini, moglo se predviđati, da će skupština svršiti pobjedom Gorazdovom, koji je dobro manevrirao.

Izbor 40 laičkih delegata za glavnu skupštinu vršio se u 10 crkvenih općina, od toga 8 u Moravskoj, a 2 u Češkoj. Za moravsku odabrano je 24 delegata, za Češku 16. Izbor svećenstva morao je odpasti, jer je broj svih svećenika bio manji od 20. Jakost dakle moravske pravoslavne crkve nije bila velika, no bila je ipak u nadmoći prema češkoj. Nakon provedenih izbora bila je sazvana glavna ili konstituirajuća skupština cjelokupne pravosl. crkve u Češkoj za dan 22. studenoga 1925. u *Češkoj Třebouvi*. Poziv na skupštinu dobiše i arhiepiskop Sawatij i protoprezbiter Dr. M. Červinka, no ne dođoše.

Skupštinu je otvorio vladin komesar *Karel Eichler*. Izvjestivši o svom radu pristupilo se verifikaciji izbornika, a onda i samom izboru predstavnika ČNOP. Episkopom i duhovnim upraviteljem ČNOP u Pragu izabran je jedno-glasno *Gorazd Pavlik*. U predstavništvo su birani Dr. *Bogdan Zahradnik*, gener. ravnatelj Hipotekarne banke u Pradu kao predjednik, *Václav A. Ševčík* protojerej iz Brna kao prvi podpredsjednik, a *Dr. Gorazd F. Vacek*, senatski predsjednik vrhovnog upravnog suda u Pragu kao drugi podpredsjednik.

Iza izbora održao je *Dr. L. Stehule* predavanje o autokefaliji, arhiepiskopiji i jurisdikciji. Na to je skupština prihvatila priedlog *B. Skládala*, da se uzakoni vjerski doprinos od 4 Kč mjesečno na svakog punoljetnog člana. Na priedlog *Dr. Josefa Svojtke* prihvaćen je zaključak, da će se pravoslavna češka crkva do stećenja autokefalije iz razloga pravnog kontinuiteta i u smislu kanonskih propisa opirati o srbsku crkvu kao materinsku, da ne priznaje pravoslavne arhiepiskopije osnovane u ožujku 1923. po carigradskom patrijarhu. a s time u vezi da ne priznaje ni carigradsku jurisdikciju. Dalje je skupština zaključila, da ne priznaje izbora duhovnog poglavara u osobi arhimandrita Sawatija od 15. lipnja 1922., jer se taj izbor obavio na skupštini ČOP, a ne ČNOP u Pragu. Skupština nije zaboravila izjaviti, da je pravoslavna crkva čehoslovačka »narodni državotvorni elemenat«, pa se srdačno zahvalila vladinom komesaru i poslala pozdrav presidentu republike. Pošto je zaključak prihvaćen, zapjevaše izbornici tropar u čast sv. Ćirilu i Metodiju te obje češke himne.⁶¹

⁶¹ Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 151.—157.

Divna je ta pravoslavna crkva, kad može jedna crkva na taj način izigravati drugu, jedan biskup drugoga, jedna eparhija drugu, jedan patriarhat drugi. Doista velik je autoritet ekumenskog patriarha, kad je lukavi Dositej niški mogao na tako laki način izigrati vrhovno rješenje carigradskog patriarha i carigradskog arhijerejskog sinoda! Tu se tek u pravom svjetlu vidi veličina rimokatoličke crkve i jakost njenog ustrojstva!

35. ARHIEPIKOP SAWATIJI PROSVJEDUJE, ALI UZALUD

Arhiepiskop Sawatiji i protoprezbiter Dr. M. Červinka, koji su lukavošću Dositeja i vladinom intervencijom doživjeli podpuni poraz, sazvaše dne 6. prosinca 1925. skupštinu predstavništva i upravnog odbora udruženja ČNOP, proširenu nekim pravoslavicima iz Češke i zastupnicima svećenstva carigradske jurisdikcije u Podkarpatskoj Rusiji i Slovačkoj. Skupština je uputila novi prosvjed na predsjedništvo ministarskog savjeta. Prosvjed je predala posebna delegacija dokazujući, kako je cijeli postupak vladinog komesara nezakonit, kao što je nezakonito sve, što je učinjeno.

Sve to nije pomoglo. Vlada je bila dosljedna. Nakon uredovanja policijskog ravateljstva i samog ministarstva unutarnjih djela morao je *Dr. Miloš Červinka*, prema odredbi policijskog ravateljstva od 17. XII. 1926. u »Službenom listu« najaviti razpust društva ČOP. Ministarstvo školstva i narodne prosvjete je rješenjem od 22. prosinca 1925. potvrdilo izbor *Gorazda* za episkopa pražkog.

Dne 25. siječnja 1926. vršila se *prva konstituirajuća skupština* sinodalnog vijeća pravoslavne češke občine u Pragu. Tom je zgodom *dokinuto* moravsko-šlesko *eparhijsko vijeće* u Olomoucu, jer je pražko vijeće navodno bilo dostatno, da upravlja celom crkvom. Mudri Gorazd nije želio, da mu opet tko iza leđa stvara novu crkvu, a to je u češkom pravoslavlju uvijek bilo moguće.

Trebalo je samo, da arhiepiskop Sawatiji i protoprezbiter *Dr. Červinka* predadu upravu crkvene občine u ruke nove uprave. Ta se *predaja* obavila dramskim načinom! Za predaju određen je dan 23. veljače 1926. Toga je dana došao vladin komesar *Karel Eichler* u pratnji novog podpredsjednika ČNOP *Dr. G. F. Vaceka* i člana sinodalnog vijeća *Dr. J. Svojtke* u kancelariju arhiepiskopa Sawatija na Smíchovu, da preuzme imovinu, matice i arhiv ČNOP u Pragu. Protoprezbiter *Dr. M. Červinka* izjavio je odmah kod dolazka vladinog komesara, da on ne predaje ničega, pa je zapjevavši otišao iz kancelarije. *Arhiepiskop Sawatiji* je izjavio također, da ne predaje ničega, ali je ostao u kancelariji kroz cijelo vrijeme uredovanja. Šteta da nije došao sam Gorazd Pavlik, pa se uhvatilo s Vrabcem u koštac! To bi bila najljepša slika apostatskog djelovanja!

Ministarstvo školstva i narodne prosvjete izdalo je u »Službenom listu« republike dne 20. ožujka 1926. obavijest o učinjenoj predaji uz dodatak, da se od 23. veljače 1926. imade svačko u stvarima ČNOP obraćati na predstavništvo ČNOP u Pragu, a ne više na vladinog komesara Karla Eichlera, koji je svoj posao oko uredjenja prilika u ČNOP dovršio.

Sve ove dokumente je imao u rukama Vlad. Gregorić proučavajući arhiv Češke vjerske pravoslavne občine i arhiv episkopa Gorazda. Op. cit. str. 158—160.

Arhiepiskop *Sawatij* i protoprezbiter Dr. M. Červinka uložiše dne 25. veljače 1926. protiv vladinog komesara Karla Eichlera na presidij Zem. političke uprave tužbu radi krivog uredovanja. Isto tako uložiše tužbu protiv ostalih osoba, koje su sudjelovale kod toga uredovanja, pa zamoliše, da se uredovanje vladinog komesara smjesta obustavi, da se utvrdi valjanost izbora, ovršenih na skupštini dne 15. lipnja 1922. kao i izpravnost daljnjeg rada. Dne 12. ožujka nadopuniše tužbu novim podatcima, pa zatražiše, da se matice, arhiv i ključevi od hrama sa svim drugim stvarima bezodvlačno vrate. Kad to nije koristilo, podnesoše pomenuta dvojica žalbu protiv rješenja zemaljske političke uprave od 23. ožujka 1926. na ministarstvo unutarnjih posala, pa proglasiše, da uredovanje vladinog komesara, kao rješenje polit. uprave smatraju nezakonitim, smućenim i za sebe neobveznim. Napokon izjaviše, da je sav izbor novih organa pravoslavne češke vjerske občine nezakonit i ništetan.

Ali uzaludna je bila sva borba protiv sile. Ministarstvo školstva i narodne prosvjete, kome je stvar predana kao odlučnoj instanciji, sve je žalbe naprosto odbilo. O tom su tužitelji bili obaviješteni odlukom zem. polit. uprave u Pragu od 6. veljače 1928., dakle gotovo nakon dvie godine čekanja.

Srbski arhijerejski sabor potvrdio je izbor episkopa, predstavnictva ČNOP i sinodalnog vieća u Pragu na svojoj sjednici dne 20. travnja 1926., o čemu je episkop Gorazd obavješten rješenjem od 23. travnja 1926. Isti je sabor potvrdio statut ČNOP u Pragu, nadopunjen resolucijom skupštine od 27. studenoga 1926.

Time je pravoslavna crkva u Čehoslovačkoj postavljena na potpuno novu osnovu. Sve su se crkvene občine (izpostave) podvrgle episkopu Gorazdu i sinodalnom vieću izabranom dne 22. studenoga 1925. osim svećenika Václava Zdražila, koji je stupio u čehoslovačku crkvu.

Okolo arhiepiskopa Sawatija ostao je uži krug prijatelja, koji su mu ostali vjerni, pa su tvorili uvijek jednu za Gorazda opasnu stranku. Kao lukav političar, što je valjda naučio od episkopa Dositeja, pregnuo je *Gorazd*, da s poniženom manjinom ipak sklopi neki trajniji mir, da ne mora neprestano strahovati za budućnost. Što je politika stvorila, može politika, koja je promjenljiva, opet promieniti. Gorazd je našao vješta posrednika u osobi tvorničara *Vladislava Čerycha* iz Josefova. Posredovanje je bilo vrlo potrebno, jer je tu još uvijek bio Carigrad, koji je stajao za svojim štićenikom Sawatijem.

36. VLADISLAV ČERYCH U CARIGRADU I BEOGRADU

Carigradski patriarh svojim rješenjem od 15. studenoga 1926. izasaljje u Čehoslovačku eksarha *metropolita Amassija* i *Kyr Germanosa*, eksarha srednje Evrope. Njima je bilo naloženo, da nastoje sporazumom sa svim strankama uvesti red i jedinstvo u češkoj pravoslavnoj crkvi. *Kyr Germanos* dođe u Prag dne 4. siječnja 1927., pa osta ondje do 24. siječnja. Germanos je skoro dnevice konferirao s metropolitom Sawatijem i protoprezbiterom Dr. Červinkom. Dne 13. i 19. siječnja konferirao je s Vladislavom Čerychom, dne 20. siječnja pohodio je ministarstvo školstva i narodne prosvjete, a onda je opet konferirao s Vladislavom Čerychom. Čerych je kušao uvjeriti *Kyr Germanosa*.

da se do mira može doći tek na osnovu oprostnice iz Carigrada i na osnovu priznanja srbske jurisdikcije. Prilike su takove, da se sada ne da ništa više promieniti. Po sriedi je naime bio politički dogovor ministara dviju država Male Antante. Metropolit Germanos je uvjeravao, da je carigradski patriarh spreman smjesta dati čehoslovačkoj crkvi autokefaliju, a to bi prema njegovu mnenju bio također dobar izlaz. Kad je Čerych uztrajao na svomu, obećao je Germanos preporučiti carigradskom patriarhu, da arhiepiskopu izda oprostno pismo. Čerych je rezultat viećanja saobćio arhiepiskopu Sawatiju i Dr. Červinki, koji su to morali uzeti na znanje, jer im drugo nije preostalo. O svemu je Čerych dne 5. veljače 1927. izvijestio episkopa Gorazda, koji se nalazio u Podebradskim Toplicama. Taj je naravski bio zadovoljan, jer su se stvari razvijale prema njegovoj i Dositejevoj osnovi. Veće sigurnosti radi svjetovao je, da bi bila potrebna jedna konferencija triju pravoslavnih episkopa čeških: Sawatija, Gorazda i vladike Irineja, koji je tada boravio u Podkarpatskoj Rusiji.

Dne 5. ožujka 1927. odputovao je *Vladislav Čerych* u *Carigrad*, a arhiepiskop Sawatij poslao je za njim punomoć poštom dne 12. ožujka 1927. Novi carigradski patriarh *Kyr Basilios* primi Čerycha dne 23. ožujka 1927. Čerych izloži patriarhu stanje stvari, pa mu svjetuje kao najbolje rješenje spora dati oprostnicu i dozvoliti, da se ciela Čehoslovačka podvrgne patriarhu srbskom. Patriarh obeća uputiti prijedlog Svetomu sinodu. Bilo je podjedno dogovoreno, da će Čerych pohoditi u Beogradu srbskog patriarha *Dimitrija*, pa mu izložiti stanje stvari. Dne 2. travnja 1927. doputovao je Čerych u *Beograd*, gdje je bio primljen od patriarha *Dimitrija*. Patriarh je izrazio veliku svoju radost, što je čehoslovačko pitanje na putu k dobrom rješenju. U Beogradu je bilo ugovoreno, da će se u Pragu upriličiti sastanak *Sawatija* i *Gorazda*, a po mogućnosti i *Irineja*, gdje će doći do nagode između njih samih. Oni će o svojoj nagodi izvijestiti oba patriarhata.

Dne 9. travnja 1927. vratio se *Vladislav Čerych* sa svog puta, u Češku, pa je *Sawatiju*, *Dr. Červinki* i *Gorazdu* saopćio uspjeh svog puta. Snovani sastanak triju čeških pravoslavnih episkopa odgođen je na mjesec rujna, kad se izčekivao dolazak episkopa *Irineja*. U rujnu htio je Čerych da nastavi pregovore za izmirenje biskupa, pa je u tu svrhu dne 7. rujna 1927. posjetio arhiepiskopa *Sawatija*. No *Sawatij* se sada *uzprotivio nagodi*, već je tražio, da bezuslovno ostaju na snazi sve ustanove carigradskog »*Tomosa*«. Tim je pala u vodu svaka nada o izmirenju. Čerych je izjavio, da je svoju misiju svršio, pa da se za svoju osobu priklanja srbskoj pravoslavnoj stranci. To je javio arhiepiskopu *Sawatiju* dne 20. rujna 1927.⁶² To je bio opet veliki udarac za pravoslavnu crkvu u Čehoslovačkoj. Do željenog mira i ujedinjenja nije došlo.

Pravoslavnu crkvu u Češkoj snašao je još jedan udarac, a to je smrt dvojice od predsjedništva. Dne 19. veljače 1927. umro je prvi predsjednik ČNOP u Pragu *Dr. Bogdan Zahradnik*, bivši ministar željeznica, član revoluc.

⁶² Tvorničar *Vladislav Čerych* saobćio je svoje pregovore i svoja putovanja *Vladimiru Gregoriću*, pa mu je staviše i financirao knjigu »Pravoslavna Crkev v Republice Československé«. Knjiga je doživjela dva izdanja g. 1926. i g. 1928. Ja sam se služio drugim popravljenim izdanjem. Po želji nakladnika čist prihod knjige namijenjen je »Fondu za Pravoslavni manastir u Pragu.«

nar. skupštine i gener. ravnatelj Hipotekarne banke u Pragu. A dne 20. rujna 1926. umro je drugi podpredsjednik ČNOP. *Gorazd F. Vacek*, senatski predsjednik vrhovnog upravnog suda.

Dne 4. srpnja 1927. održana je u Štěpánovu prigodom polaganja zakladnog kamena novog hrama sv. Prokopa Sázavskog *druga glavna skupština ČNOP.*, gdje je izabrano novo predstavništvo pravoslavne crkve u Češkoj: na čelu ciele crkve stoji *vladika Gorazd*, kao duhovni upravitelj ciele občine i kao predsjednik sinodalnog vieća. Njegov tajnik je *Prokop Šimek*. Predsjednik: *Dr. Ph. Miroslav Prokop Haškovec*, univ. profesor u Brnu; prvi podpredsjednik Ing. *Václav A. Červin*, profesor u Pragu; drugi podpredsjednik *Vladislav Čerych*, tvorničar u Josefovu. ČNOP imala je tada dvie crkvene občine u Češkoj (Prag i Tábor), a devet crkvenih občina u Moravskoj (Brno, Olomouc, Přerov i t. d.). Svega jedanaest crkvenih občina. Zasada nisu vjerske skupine tvorile još uređene parohije, nego samo izpostave jedne jedine vjerske občine, one u Pragu. Kad državna vlast potvrdi eparhijalni ustav, postat će izpostave samostalne crkvene občine ili parohije. Za Moravsku i Šlezku je predviđeno 10, a za Češku 8.⁴³ Ako uzmemo, da se na pravoslavni pokret u Čehoslovačkoj utrošilo osam punih godina žilava rada, a i novaca, da je pokretu pogodovala liberalna Masarykova vlada i da su se pokretu priključili ugledni liberalni svjetlovnjaci, onda moramo reći, da je pravoslavni pokret u Češkoj i Moravskoj unatoč Dositejeva uma doživio slom: 1 župa i 10 izpostava.

Kad je to uređeno, trebalo se pobrinuti za *uzdržavanje svećenstva* i za *gradnju hramova*. Kako je državna vlast do sada išla na ruku učvršćenju ove nove češke sekte, nije bilo Gorazdu teško izprositi kod vlade i kongruu. Kao lukav političar oslonio se Gorazd kod vlasti na zakone, koji bi imali vrijediti za pravoslavnu crkvu u bivšoj Austriji. Gorazdu nije bilo teško, da poduzme posebno putovanje u *Zadar* i *Šibenik*, nekadanje i sadanje sielo pravoslavnog episkopa dalmatinsko-istarskog pod čiju su jurisdikciju spadali Česi i nekoć u Austro-Ugarskoj. Njegov trud nije bio uzaludan. Češka je vlada prema zakonu od 25. srpnja 1926. br. 122 priznala pravo na kongruu onim svećenicima organizirane pravoslavne crkve, koji bi imali pravo na kongruu prema dosada važećim zakonima, osobito prema zakonu od 19. rujna 1898. br. 177. i od 28. ožujka 1918. br. 116. Državna vlast se postavila na stanovište Gorazdovo: češka pravoslavna crkva nije nova organizacija, nego tek drugičije organizovani dio nekadanje srbske pravoslavne eparhije zaderske. Tako dobiva od onda pravoslavno svećenstvo svoja beriva prema zakonu o kongruu od 1. siječnja 1926.

Svoje bogoslužje vršila je češka pravoslavna crkva u provizornim prostorijama, većinom u školama, jer je državna vlast izlazila ususret odmetnicima. Olomučka grupa dobila je kapelu u Jánošíkovojoj vojarni. Prvi vlastiti hram sagradila je skupina u Chudobínu, drugi skupina u Štěpánovu. Osnova je bila podići hramove u Brnu, Vilémovu i Přerovu. U Pragu samom imali su pravoslavni na uporabu zajedno s pristašama čehoslovačke narodne crkve hram sv. Nikole. Ne iza iztupa Gorazda iz narodne crkve izgubiše to pravo, pa je trebalo pomišljati na vlastiti hram.

Dr. Kamilo Dočkal

(Nastavit će se.)

⁴³ Sr. Vlad. Gregorić, op. cit. str. 162--164.